

Evaluatie en Vervolg Pilot Evenwichtsbemesting Boetelerveld

Advies van projectgroep Boetelerveld aan provincie
30.05.2017

Aanleiding

Voor het Boetelerveld zijn in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof een aantal maatregelen voorgesteld om de instandhoudingsdoelen voor dit Natura 2000-gebied te kunnen realiseren. Het betreft een pakket van interne en externe maatregelen vooral gericht op het herstel van de hydrologie en het voorkomen van een verhoogde toevoer van nutriënten als gevolg van agrarische activiteiten in de omgeving van het Boetelerveld. Eén van deze maatregelen betreft het instellen van evenwichtsbemesting op percelen aan de oostkant van het Boetelerveld. De afgelopen drie jaar is, op basis van een bestuurlijke afspraak uit 2013 (zie kader), gewerkt aan een pilot Evenwichtsbemesting Boetelerveld. Inmiddels zijn hiervan de resultaten beschikbaar. Om gezamenlijk conclusies te kunnen trekken en tegemoet te komen aan de bestuurlijke afspraak en verwachtingen t.a.v. de maatregel evenwichtsbemesting beschrijft deze notitie de stand van zaken en presenteert een voorstel voor het vervolg.

Bestuurlijke afspraak Evenwichtsbemesting Boetelerveld (uit beheerplan p. 70)

In bestuurlijk overleg (04-02-2013) met provincie Overijssel, Landschap Overijssel, Waterschap Groot Salland, gemeente Raalte, OPG, gemeente Hellendoorn, EZ en LTO Noord afdeling Salland is overeengekomen dat voor de percelen met maatregel M17 wordt gestart met evenwichtsbemesting. Afhankelijk van de effecten van de genomen maatregelen wordt drie jaar na het ingaan van de eerste PAS-periode op basis van een onafhankelijk wetenschappelijk oordeel -opgesteld op basis van monitoringsgegevens- bepaald of het stopzetten van bemesting op M17¹ nodig is. Indien de situatie van instandhoudingsdoelstellingen ten opzichte van december 2004 is verslechterd wordt de bemesting alsnog stopgezet. Indien na drie jaar geen goed beeld gevormd kan worden van effecten van evenwichtsbemesting op de instandhouding van habitattypen kan de monitoringsfase worden verlengd binnen de eerste PAS periode van zes jaar.

Wat is de pilot evenwichtsbemesting

Evenwichtsbemesting is gedefinieerd als bemesting waarbij er niet meer meststoffen op de betreffende percelen worden gebracht dan dat er bij het oogsten worden afgehaald. Het doel van deze maatregel is er zorg voor te dragen dat er geen sprake zal zijn van verrijking van het grondwater met nutriënten via lokale en (sub)regionale grondwaterstromen.

De afgelopen drie jaar is gewerkt aan de pilot Evenwichtsbemesting Boetelerveld. Deze bestaat uit twee delen: 1) een praktijknetwerk van boeren, loonwerkers en adviseurs onder leiding van LTO Salland die evenwichtsbemesting in de praktijk toepassen en registreren en 2) een monitoringsonderzoek door Alterra naar de effecten van evenwichtsbemesting op de grondwaterkwaliteit en realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelen in het Boetelerveld.

Waar staan we nu

De bestuurlijke afspraak t.a.v. evenwichtsbemesting is gemaakt over een pakket aan maatregelen (kortweg evenwichtsbemesting + vernatting). Met het uitwerken en toepassen van het onderdeel evenwichtsbemesting is gestart, maar de voorgenomen vernattingsmaatregelen zijn nog niet uitgevoerd. Sinds de bestuurlijke afspraak zijn twee sporen in gang gezet die input moeten leveren voor het al dan niet stopzetten van bemesting, danwel verlenging van de pilot:

1. Monitoringsonderzoek (trekker Alterra), oplevering rapportage december 2016, opdrachtgever provincie Overijssel
2. Praktijknetwerk (trekker LTO), oplevering rapportage januari 2017, opdrachtgever gemeente Raalte

Conclusies en aanbevelingen monitoringsonderzoek

- Op basis van de grondwaterchemie kan in de huidige situatie met de huidige grondwaterpeilen geen invloed van de aangrenzende landbouwgronden op de grondwaterkwaliteit aan de oostzijde van het Boetelerveld worden vastgesteld.

¹ M17: Verwerven percelen, dempen van drainagemiddelen dan wel verondiepen kavelsloten tot 40 cm onder maaiveld, tevens eerder instellen zomerpeil volgens meteorologisch gestuurde aanpak waterschap en is gestart met evenwichtsbemesting.

- Het instellen van evenwichtsbemesting draagt op dit moment naar verwachting niet bij aan de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor het Boetelerveld omdat er op basis van de beschikbare meetgegevens geen duidelijke grondwaterkwaliteitsinvloed vanuit het landbouwgebied op de natuur is vast te stellen.
- Er is geen duidelijk kwaliteitseffect van evenwichtsbemesting aangetoond. Maar uit de relatief korte meetperiode is gebleken dat de gerichtheid op het realiseren van evenwichtsbemesting bij enkele meetpunten wel heeft geleid tot significant lagere nitraat- en kaliumconcentraties in het bodemvocht verzameld onder de wortelzone (50 cm onder maaiveld).
- Er is onduidelijkheid over het mogelijke effect van de beoogde vernatting op de vermistingsrelatie tussen het Boetelerveld en landbouwpercelen aan de oostkant. Dit betreft met name de mogelijke rol van fosfaat (P). Bij verhoging van de grondwaterstand kan namelijk mobilisatie van het aanwezige fosfaat in de bodem optreden. Dit kan mogelijk leiden tot vermestende invloed op het Boetelerveld en vraagt om nader onderzoek.
- Vanuit Alterra wordt aanbevolen om het monitoringsonderzoek door te zetten in aangepaste vorm om de resultaten beter te kunnen duiden.

Resultaten Praktijknetwerk

In nauwe samenwerking met LTO Salland is er in 2014 gestart met het praktijknetwerk Evenwichtsbemesting. Naast de eigenaren van de betreffende percelen zijn ook de adviseurs en loonwerkers van deze boeren betrokken. De tussenresultaten van (metingen van) het praktijknetwerk zijn waar mogelijk opgenomen in het rapport van Alterra. Het praktijknetwerk levert daarnaast de volgende resultaten op:

- Inzet van een praktijknetwerk werkt stimulerend en de betrokkenheid van de boeren is groot.
- Evenwichtsbemesting geeft de boer meer inzicht in de bedrijfsvoering en mestboekhouding (bewustwording). Door secuur te werken worden meststoffen efficiënter benut en daarmee de opbrengst geoptimaliseerd (meer afvoer). Er was op basis van de jaarlijkse resultaten geen aanleiding voor het treffen van specifieke maatregelen die gericht zijn op het beperken van verliezen van stikstof en fosfaat naar de omgeving.
- Het op een praktische manier borgen en handhaven van evenwichtsbemesting is een aandachtspunt.
- De optie om voor deze percelen afspraken te maken over blijvend grasland (ipv maïs) wordt gepresenteerd omdat de bodemoverschotten onder gras lager zijn.

Hoe verder

Op basis van de huidige gegevens is er geen duidelijke aanwijzing dat er sprake is van een (relevante) kwaliteitsbeïnvloeding van het grondwater van het Boetelerveld door de landbouwpercelen in de directe omgeving.

Als gevolg van de voorgenomen vernatting van het gebied neemt het risico op kwaliteitsbeïnvloeding van het grondwater van het Boetelerveld door de landbouwpercelen in de directe omgeving mogelijk toe. Dit risico en de te verwachten mate van beïnvloeding zal nader bepaald moeten worden door middel van aanvullend (hydrologisch) onderzoek. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de in het gebiedsproces ontwikkelde bodem/gt kaart en de kennis van het deskundigenteam dat het hydrologische effect van de PAS-maatregelen in beeld brengt. Als er daadwerkelijk een hydrologische relatie ontstaat tussen landbouwpercelen en natuur na vernatting is het wenselijk, gezien de mogelijke effecten op fosfaat, een beter inzicht te krijgen in de fosfaattoestand (fosfaatverzadiging) van de betreffende percelen en hoe nutriënten zich in de bodem zullen gedragen.

Het ligt het voor de hand om zolang er geen duidelijkheid is over de hydrologische relatie evenwichtsbemesting voort te zetten. Het is een vorm van goede landbouwpraktijk/precisiebemesting binnen de huidige wettelijk toegestane bemestingsniveaus. Door efficiënt met de toegestane nutriënten om te gaan kunnen de verliezen naar de omgeving beperkt worden. Het vooralsnog blijven volgen van de emissies van nutriënten met behulp van metingen op bedrijfs/perceelsniveau blijft van belang.

Een belangrijke constatering die vanuit het praktijknetwerk evenwichtsbemesting naar voren komt is dat de verliezen onder grasland beperkter zijn dan die onder maïs. Mede gezien de ervaringen in het project evenwichtsbemesting en het draagvlak van de boeren voor blijvend grasland (mits er, indien noodzakelijk, de mogelijkheid blijft voor graslandverbetering), zou de afspraak met de boeren gemaakt kunnen worden dat de betreffende percelen vooralsnog in blijvend grasland komen/blijven. Echter, omdat er op dit moment nog geen duidelijkheid is over de eventuele hydrologische relatie tussen de landbouwpercelen en het natuurgebied na uitvoering van de maatregelen is het niet logisch om nu al een beperking op te leggen t.a.v. maïsteelt.

Vervolg voorstel

Om invulling te geven aan bovenstaande stellen we de volgende aanpak voor:

1. Activiteiten in 2017:
 - a. Hydrologisch onderzoek naar te verwachten effect van vernatting op beïnvloeding natuur Boetelerveld door landbouwpercelen, inclusief onderzoek fosfaatverzadiging percelen (via opdracht deskundigenteam hydrologie);
 - b. Voortzetting bemestingsmaatregelen (praktijknetwerk evenwichtsbemesting) in 2017;
 - c. Uitvoeren nitraatmetingen op gebiedsniveau (herhaling nulmeting winter 2015/16);
 - d. Uitwerken borging en uitrol concept evenwichtsbemesting incl. tool voor ondernemers om te sturen op aan- en afvoer van nutriënten.
2. Afhankelijk van de uitkomst van het hydrologisch onderzoek afspraken voor de periode vanaf 2018:
 - a. *Scenario 1, er ontstaat geen hydrologische relatie:* de noodzaak voor het instandhouden van de PAS-maatregel evenwichtsbemesting komt te vervallen, er kan regulier bemest worden. De gebiedsanalyse dient hierop aangepast te worden.
 - b. *Scenario 2, er ontstaat wel een hydrologische relatie:* afhankelijk van de mate van beïnvloeding zal een vorm van evenwichtsbemesting moeten worden voortgezet of zullen andere maatregelen moeten worden getroffen, zodat het effect van de landbouw op het natuurgebied binnen acceptabele grenzen ligt. Voorstel is één of enkele deskundigen op dit terrein te vragen op basis van de op dat moment beschikbare gegevens te adviseren welke maatregel nodig is. Als het onderzoek duidelijkheid geeft over het systeem en de effecten (hoe gedragen meststoffen zich in de bodem) is het niet noodzakelijk om een monitoringsprogramma op te zetten anders dan de reguliere monitoring van de habitats.

Communicatie en gebiedsproces

In het gebiedsproces Boetelerveld is gekozen voor een gezamenlijke communicatie door de gebiedspartners. De pilot evenwichtsbemesting maakt als onderzoeksproject onderdeel uit van het gebiedsproces. Communicatie over de resultaten van het praktijknetwerk en de monitoring moet in samenhang en primair via dit kanaal lopen, om het totaalbeeld in relatie tot de Natura 2000 doelstellingen voor het Boetelerveld goed weer te geven. Een tweede belangrijk aandachtspunt is het verwachtingenmanagement tav evenwichtsbemesting richting de betreffende grondeigenaren, maar ook richting Provinciale Staten, Rijk en andere gebieden die de ontwikkelingen rond evenwichtsbemesting volgen. Een gezamenlijke en zorgvuldige communicatiestrategie moet nader worden uitgewerkt.

Voorstel van projectgroep:

- Projectgroep Boetelerveld stelt voor om de volgende vervolgstappen te zetten:
 - o Het praktijknetwerk van boeren, loonwerkers en adviseurs in 2017 in zijn huidige vorm voort te zetten
 - o Het eerste halfjaar van 2017 benutten om hydrologisch onderzoek te doen: het deskundigenteam vragen te onderzoeken of er een hydrologische relatie ontstaat tussen de landbouwpercelen en het natuurgebied na uitvoering van de PAS-maatregelen
 - o Indien dit niet het geval is een voorstel uitwerken om de PAS-maatregelen evenwichtsbemesting te laten vervallen
 - o Indien dit wel het geval is een onderzoek uit te laten voeren hoe nutriënten zich in de bodem gedragen en deskundige(n) te vragen op basis van de beschikbare informatie een advies te geven welke maatregel nodig is om landbouw en natuur na het nemen van de hydrologische maatregelen naast elkaar te laten bestaan.
 - o Vanwege het ontbreken van de gewenste duidelijkheid t.a.v. voortzetting van evenwichtsbemesting op dit moment en de verwachting dat dit er richting de zomer van 2017 wel is, het bestuurlijk overleg zoals bedoeld in het bestuurlijk akkoord te plannen na het hydrologisch onderzoek (eind juni 2017)
 - o Vanwege de grote belangstelling voor evenwichtsbemesting na juni 2017 een publieksvriendelijke brochure op te stellen vanuit het praktijknetwerk over het inpassen van evenwichtsbemesting in de bedrijfsvoering en het bepalen van bodemoverschotten (dus niet over de monitoring op gebiedsniveau)
 - o De provincie te vragen budget beschikbaar te stellen voor het instandhouden van het praktijknetwerk, het onderzoek en de communicatie.

Bijlage: kostenraming

Praktijknetwerk Evenwichtsbemesting Boetelerveld 2017			
v.1.0 / 30.05.2017			
Kosten	Begroting exclusief BTW		
	<i>totaal</i>	<i>totaal (€)</i>	
Uitvoering praktijknetwerk			
Meten en registreren			
mestmonsters			J
2e nitraatbepaling gebiedsniveau (proefgebied en referentiegebied)			J
bepalen fosfaatverzadiging percelen en onderzoek gedrag nutriënten in de bodem			J
bemestingsadviezen			J
maisopbrengstbepaling taxatiecommissie (per ha)			
gewasmonsters			
coördinatie monsterneming			J
Begeleiding ondernemers individueel			
(twee)maandelijkse bezoeken deelnemende ondernemers			
bespreken verzamelde gegevens en resultaten met ondernemers			
vraagbaak voor ondernemers			
Kennisuitwisseling ondernemers			
locatiekosten bijeenkomsten om kennis en ervaring te delen 4x/jr			
voorbereiding + uitvoering bijeenkomsten			
advies/presentatie vragen praktijk en beleid			
presentaties en kennisoverdracht			
Analyse, verslaglegging			
verzamelen en verwerken resultaten bedrijfsniveau tbv analyse			
analyse meetgegevens perceelsniveau			
synthese resultaten en opstellen eindrapportage			
Borging en uitrol			
werksessies randvoorwaarden en borging uitrol concept evenwichtsbemesting			
uitwerken randvoorwaarden en borging uitrol concept evenwichtsbemesting			
ontwikkelen tool voor ondernemers om te sturen op aan/afvoer van nutriënten volgens concept evenwichtsbemesting			
uitwerken advies vervolg evenwichtsbemesting Boetelerveld			
Communicatie			
opstellen nieuwsbrieven, artikelen, presentaties			
bepalen communicatiestrategie en opstellen en drukken publieksbrochure met resultaten			
Algemene coördinatie			
coördinatie + ondersteuning + eindverantwoording			
Totaal Kosten			
restant subsidies 2016			
subsidiebedrag			J

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen